

FETO ry:n kannanotto

Opetushallituksen kuulemistilaisuudessa PERUSOPETUKSEN YLEISTEN TAVOITTEIDEN JA TUNTIJAON UUDISTAMINEN 18.2.2010

Filosofian ja elämäkatsomustiedon opettajat (FETO) ry on näiden oppiaineiden opettajia edustava pedagoginen järjestö. Sen käsityksen mukaan

1. Elämäkatsomustieto on perusopetuksen tärkeimpiä oppiaineita, jonka nykyiset tavoitteet ja sisällöt sekä tuntimäärä tukevat perusopetuksen kasvatuksellista tehtävää erinomaisella tavalla.
2. Muutokset katsomusopetuksen mallissa ovat tällä hetkellä tarpeettomia, erityisesti yhteinen uskontotieto on merkittävä huononnut katsomusopetuksen nykytilaan ja suoranainen loukkaus uskonnottomien oppilaiden ihmisoikeuksia vastaan.

Elämäkatsomustieto

Oppiaineen nykyinen kuvaus

Elämäkatsomustieto oppiaineena on perustaltaan monitieteinen kokonaisuus, jonka lähtökohtiin kuuluu filosofiaa sekä yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Elämäkatsomustiedon opetuksessa ihmiset ymmärretään kulttuuriaan uusintavina ja luovina toimijoina, jotka kokevat ja tuottavat merkityksiä keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Opetuksessa katsomuksia, inhimillisiä käytäntöjä ja niitä koskevia merkityksiä pidetään yksilöiden, yhteisöjen ja kulttuuriperinnön vuorovaikutuksen tuloksina. Elämäkatsomustiedossa painotetaan ihmisten kykyä tutkia maailmaansa ja ohjata aktiivisesti omaa elämäänsä.

Opetuksen tehtävänä on antaa oppilaalle aineksia kasvaa itsenäiseksi, suvaitseväiseksi, vastuulliseksi ja arvostelukykyiseksi yhteisönsä jäseneksi. Elämäkatsomustiedon opetus tukee kasvua täysivaltaiseen demokraattiseen kansalaisuuteen, joka globalisoituvassa ja nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa edellyttää eettisen ajattelu- ja toimintakyvyn kehittämistä, niihin liittyviä laaja-alaisia tietoja ja taitoja sekä katsomuksellisen ja kulttuurisen yleissivistyksen kartuttamista. Elämäkatsomustiedon opetusta ohjaa käsitys oppilaiden mahdollisuudesta kasvaa vapaiksi, tasa-arvoisiksi ja kriittisiksi hyvän elämän rakentajiksi.

Elämäkatsomustieto (ET) määritellään perusopetuslaissa uskontoaineiden kanssa rinnakkaisesti. Se on monitieteinen oppiaine, jonka keskeiset oppisisällöt kytkeytyvät ihmisenä ajattelemisen ja puhumisen taitoon. Mukana on ihmisoikeuksia ja muuta etiikkaa sekä kulttuurisia ja katsomuksellisia tietoja ja taitoja, mutta oppiaineen ytimessä on keskusteleminen sekä yhdessä tutkiminen ja ajattelemisen. Kun pohditaan nykylapsen maailmaa, mikään oppiaine ei ole tärkeämpää. ET:n oppisisältöjen asemaa perusopetuksessa on vahvistettava.

Suomen PISA-menestys sekä Jokelan ja Kauhajoen tragediat ovat pitäneet Suomen viime vuodet koulua koskevan uutisoinnin kärjessä maailmalla. Tuntijakopäätöksessä näkyy, haluaako Suomi todella välttää uudet koulusurmat, vaikka PISA menestyksen vähenemisen uhallakin, kuten päättäjät

tragedioiden yhteydessä lupasivat. Nykyaikaisessa yksilöllisyyttä korostavassa ja teknologiaa painottavassa markkinataloudessa yhteisöllisyys ei synny itsestään. Perusopetuksen tuntijako on suora poliittinen päätös, jossa näkyy vahvistetaanko sellaisten oppiaineiden asemaa, jotka todella tarjoavat nykylapsille aineksia yhteisöllisyyden ja oman identiteetin rakentamiselle. Luonnollisesti niin PISA-menestykseen kuin koulusurmiinkin vaikuttavat ennen kaikkea muut seikat kuin tuntijaon yksityiskohdat, mutta arvovalintana tämä päätös on poikkeuksellisen selvä.

Koska monet oppiaineet esittävät tukevansa lasten ja nuorten identiteetin kasvua, on aiheellista kysyä, miksi juuri ET:llä on enemmän tarjottavaa kuin muilla. ET:n erityispiirre on sen keskusteleva luonne, joka viime kädessä on syntynyt filosofian perinteestä. ET:ssä keskustelu - puhuminen ja kuunteleminen - elämän peruskysymyksistä on oppiaineen ytimessä. Monissa muissakin aineissa toki voidaan keskustella yhdessä, mutta se ei ole lähtökohta. Esimerkiksi tiedepohjaisissa oppiaineissa pitää ensin opetella tieteenalan lähestymistapaa ja yleensä jonkin verran nykyisiä tuloksiakin ennen kuin keskustelu voi alkaa. Sen sijaan ET:n eettiset ja katsomukselliset kysymykset askarruttavat jo luonnostaan pienimpiäkin perusopetuksen oppilaita.

ET:n didaktiikan kehityksessä on merkittävällä sovellettu lasten filosofointiin (filosofiaa lapsille, FILA, P4C, philosophy for/of/with children) lähestymistapaa. Kuten Unescon laaja raportti vuodelta 2008 (*Philosophy – A School of Freedom*) osoittaa, ET on tässä suhteessa ollut kansainvälisesti merkittävä edellä kävijä. Oppiaine rakentuu pedagogisesti tarkkaan harkitulle perustalle, jolta kohoaa itsenäinen yleiskasvatuksellinen ja -katsomuksellinen oppiaine. ET lähtee lapsesta ja nuoresta ja heidän kokemustaan todellisuudesta, siten ET on pohjimmiltaan koulun pedagogisin oppiaine.

Koska ET:ssä on onnistuttu yhdistämään filosofisen keskustelun perinne ja nykyaikainen kasvatustieteellinen lähteminen lasten ja nuorten omista kysymyksistä, se on merkittävä kasvatustieteellinen innovaatio. Itse asiassa, koska useilla mailla on sellainen tilanne, että ne haluavat opettaa jotain etuoikeutettua uskontoa, ET:lle voi olla monia muita Suomen perusopetuksen piirteitä realistisemmat mahdollisuudet toimia myös koulutuksellisenä vientituotteena. Se voi nimittäin toimia uskontoa korvaavana aineena myös muualla kuin Suomessa.

ET:n kehittämishaasteet

ET:n opetuksen ongelmakohdat kulminoituvat käytännön opetusjärjestelyihin. Näiden taustalla on oppiaineen pienuus suuressa osassa Suomea. Alueellisesti asiantunteva ET-opetus on keskittynyt pääkaupunkiseudulle sekä eräille muille paikkakunnille. Näiden alueiden ulkopuolella sen oppilasmäärä on verraten pieni ja opetuksen järjestäjät laiminlyövät sitä järjestelmällisesti joko tahallaan tai tahattomasti. Huolia ovat esimerkiksi:

1. Tunnit, jotka eivät ole omalla koululla tai ovat lukujärjestyksessä erittäin huonolla paikalla (pienillekin et-oppilaille muodostuu usein hyppytunteja!).
2. Iso haaste ovat yhdysryhmät, joissa voi olla jopa kaikkia alakoulun luokka-asteita samassa opetusryhmässä. On myös hyvä huomata, että koska ryhmät tapaavat yleensä vain kerran viikossa tavanomaiseen yhdysluokkaopetukseen sovellettavan didaktiikan menetelmien käyttö on varsin vaikeaa.
3. Tapa, jolla opetuksen järjestäjät informoivat oppilaita ja heidän vanhempiaan et:n opetusjärjestelyistä on myös hyvin puutteellinen.
4. Opettajien pätevyys on heikkoa muihin aineisiin verrattuna. Myös vaihtuvuus on erittäin suurta, koska oppiaineen yleiskasvatuksellisen luonteen (ja usein myös piittaamattomuuden) vuoksi sitä on käytetty viran tuntien täyttämiseen milloin kenellekin.

5. Oppimateriaalia on melko vähän. Esimerkiksi luokkien 1 – 5 kuudelle vuosiviikkotunnilla on olemassa vain kaksi nykyisten OPS-perusteiden mukaista kurssia. Myös luokkien 6 – 9 viidestä kurssista yhteen ei ole nykyisten opetussuunnitelmien mukaista oppikirjaa.

Erityisen haasteen yhdysryhmissä annetulle opetukselle muodostaa 5. luokan jälkeinen nivelkohta ja siihen liittyvät hyvän osaamisen kriteerit. Koska 6. luokan oppilaita mm. rakennuskannan takia hyvin usein opetetaan samoissa yhdysryhmissä 5. luokan oppilaiden kanssa, opetuksen järjestäminen – ja erityisesti arviointi – tuottaa opettajille erittäin suuria vaikeuksia, kun oppilaiden oikeudenmukainen kohtelu oikeus opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen yritetään turvata.

Uskontotieto

Kaikille yhteinen uskontotieto on ihmisoikeuksien kannalta ongelmallinen. Tämän osoittavat jo Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vuonna 2007 antamat langettavat päätökset Norjan ja Turkin valtioille kaikille yhteisestä ja näennäisesti neutraalista uskonto-oppiaineesta tehtyihin valituksiin (Folgerö vs. Norja, n. 15472/02 ja Hasan & Eylem Zengin v. Turkki, n. 1448/04). Suomi on monessa suhteessa Norjan kaltainen maa, jossa on laaja ja valtion kanssa läheisesti yhteen liittyvä evankelis-luterilainen kirkko, johon kuuluu noin 80 % kansalaisista. Tällaisessa tilanteessa, erityisesti kun Suomessa suurin osa uskonnonopettajista on toiminut ensin tunnustuksellisen ja sitten oman luterilaisen uskonnon opettajina, riski vähemmistöjen uskonnonvapauden vaarantumiseen on selvästi suuri.

Uskonnon vapauden näkökulmasta uskontotieto heikentää uskonottomien lasten ja nuorten asemaa koulussa tekemällä kaikista katsomuksellisista kysymyksistä, mm. moraaliala, tiedon ja arvottamisen sekä yksilön ja yhteisön suhdetta koskevista kysymyksistä, lähes määritelmänomaisesti uskonnollisia kysymyksiä – joita ne uskonottomalle eivät ole.

Uskontotiedossa on runsaasti muitakin ongelmia. Jotta edes osa nykyisen et:n (ja oletettavasti uskontoaineiden) eettisestä kasvatustehtävästä voisi toteutua, on normatiivinen moraalikasvatus välttämätöntä. Tälle ei uskontojen vertailu kuitenkaan anna selkeää pohjaa, koska uskontojen moraalisäädökset poikkeavat toisistaan. Osa uskontojen moraalinäkemyksistä myös poikkeaa nykyisen opetussuunnitelman arvoperustasta. Edes suurimmat maailmanuskonnot eivät mitenkään yksiselitteisesti kannata esimerkiksi sukupuolten tai erilaisten seksuaalisten suuntautumisten tasa-arvoa.

Käytännössä uskonto ei myöskään ilmiönä ole monien suomalaisten lasten maailmassa kovin tärkeä asia. Sen asema on aivan toinen kuin sata vuotta sitten. Media, kaupallinen kulttuuri ja yksilöllinen elektroninen viihde ovat asioita, joiden kanssa suomalaislapset joutuvat jatkuvasti ratkaisevalla tavalla tekemisiin. Näihin asioihin koulun on heitä ensisijaisesti valmennettava, vaikka myös uskontoa kulttuurin osatekijänä on toki syytä käsitellä

Didaktisesti uskontotiedon ongelmana on myös tiedon jakamisen aikansa elänyt didaktinen paradigma. Uskontokasvatuksessa ovat perinteisesti olleet vastakkain hyviä uskovia tekevä lähestymistapa ja neutraali tiedon jakaminen. Nykyaikaisessa didaktiikassa kumpikaan ei ole mahdollinen lähestymistapa. Katsomusopetuksen tulee, esimerkiksi elämäntutkimustiedon tapaan, olla laaja-alaisempaa ja kotien kasvatustehtävää kunnioittavampaa kuin mihin uskontotiedolla on missään tapauksessa edellytyksiä.